

Deskriptivní geometrie pro střední školy

Mongeovo promítání

2. díl

Ivona Spurná

Deskriptivní geometrie – Mongeovo promítání, 2. díl

Mgr. Ivona Spurná

Jazyková úprava: PhDr. Dagmar Procházková

Návrh vnitřního layoutu: Pavel Navrátil

Zlom a sazba: Jan Paroulek

Návrh obálky: Ing. Michal Jiříček

Interní verze: 1.0

© Computer Media s.r.o.

Vydání první, 2010

Všechna práva vyhrazena

ISBN: 978-80-7402-067-4

Žádná část této publikace nesmí být publikována a šířena žádným způsobem a v žádné podobě bez písemného svolení vydavatele.

Computer Media, s.r.o.

Hrubčická 495

798 12 Kralice na Hané

Telefon: +420 582 302 666

Fax: +420 582 302 667

E-mail: info@computermedia.cz

WWW: <http://www.computermedia.cz>

Zajímá nás Váš názor!

Líbí se Vám tato učebnice? Co v ní postrádáte? Své tipy, postřehy a názory pište na adresu:

info@computermedia.cz. Děkujeme Vám.

Nakladatelství a vydavatelství
Computer Media
www.computermedia.cz

Partnerským serverem této knihy je
www.iskola.cz

iškola.cz
Vaše elektronická škola

TEMATICKÉ ROZDĚLENÍ DÍLŮ KNIHY DESKRIPTIVNÍ GEOMETRIE

1. díl

- Úvod – Gaspard Monge
- Souřadný systém, zobrazení bodu
- Zobrazení přímky
- Stopníky obecné přímky
- Sklopení přímky
- Zobrazení roviny
- Bod a přímka v rovině, odchylka roviny od průmětny
- Obrazce v rovině
- Vzájemná poloha dvou rovin, průsečnice rovin
- Průsečík přímky s rovinou
- Průnik rovinných obrazců
- Kolmost přímky a roviny
- Otočení roviny do průmětny, osová afinita

2. díl

- Zobrazení hranolu
- Řez hranolu
- Síť hranolu
- Průsečík přímky s hranolem
- Zobrazení jehlanu
- Středová kolineace a řez jehlanu
- Síť jehlanu
- Průsečík přímky s jehlanem
- Kuželosečky
- Zobrazení válce
- Řez válce
- Síť válce
- Průnik přímky s válcem
- Zobrazení kuželu
- Řez kuželu
- Síť kuželu
- Průsečíky přímky s kuželem
- Koule – zobrazení, řez, průnik s přímkou
- Průnik těles

OBSAH 2. DÍLU

14 Zobrazení hranolu.....	6
Příklad – kolmý hranol.....	6
Příklad – pravidelný hranol s podstavou v nárysně.....	8
Příklad – kosý hranol s podstavou v nárysně.....	9
Příklad – kolmý hranol s podstavou v obecné rovině.....	9
Cvičení – sestrojení hranolu.....	16
15 Řez hranolu.....	17
Příklad – řez kolmého hranolu rovinou.....	17
Příklad – řez kosého hranolu rovinou.....	18
Cvičení – řez hranolu.....	21
16 Síť hranolu.....	22
Příklad – síť kolmého hranolu.....	22
Příklad – síť kosého hranolu.....	23
Příklad – síť kosého hranolu.....	30
Cvičení – síť hranolu.....	30
17 Průsečík přímky s hranolem.....	32
Příklad – průsečík přímky s kolmým hranolem.....	32
Příklad – průsečík přímky s kosým hranolem.....	34
Cvičení – průsečík přímky s hranolem.....	35
18 Zobrazení jehlanu.....	36
Příklad – zobrazení pravidelného jehlanu.....	36
Příklad – zobrazení kosého jehlanu.....	36
Příklad – pravidelný jehlan s podstavou v obecné rovině.....	37
Cvičení – zobrazení jehlanu.....	40
19 Středová kolineace a řez jehlanu.....	41
Středová kolineace.....	41
Příklad – středová kolineace.....	42
Příklad – rovinný řez jehlanu.....	42
Příklad – řez kosého jehlanu a velikost řezu.....	45
Cvičení – řez jehlanu.....	47
20 Síť jehlanu.....	49
Příklad – síť pravidelného jehlanu.....	49
Příklad – síť kosého jehlanu.....	50
Cvičení – síť jehlanu.....	52
21 Průsečík přímky s jehlanem.....	53
Příklad – průsečík přímky s jehlanem.....	53
Cvičení – průsečík přímky s jehlanem.....	56
22 Kuželosečky.....	57
Elipsa.....	58
Hyperbola.....	59
Parabola.....	61

23 Zobrazení válce	63
Příklad – průmět rotačního válce.....	63
Příklad – průměty kosého válce.....	63
Příklad – průměty rotačního válce v obecné poloze.....	64
Cvičení – průměty válce.....	67
24 Řez válce	68
Příklad – eliptický řez na válci.....	69
Rytzova konstrukce.....	71
Cvičení – řez válce.....	72
25 Sít válce	73
Příklad – síť rotačního válce.....	73
Příklad – řez válce a síť.....	74
Cvičení – síť válce.....	76
26 Průnik přímky s válcem	77
Příklad – průnik přímky s kolmým válcem.....	77
Příklad – průnik přímky s kosým válcem.....	78
Cvičení – průnik přímky s válcem.....	81
27 Zobrazení kuželu	82
Příklad – tečny elipsy.....	82
Příklad – rotační kužel s podstavou v půdorysně.....	83
Příklad – rotační kužel s podstavou v obecné rovině.....	84
Cvičení – zobrazení kuželu.....	87
28 Řez kuželu	88
Příklad – eliptický řez kuželu.....	88
Příklad – parabolický řez kuželu.....	91
Příklad – hyperbolický řez kuželu.....	92
Cvičení – řez kuželu.....	94
29 Sít kuželu	95
Příklad – síť rotačního kuželu.....	95
Příklad – řez kuželu a jeho síť.....	96
Cvičení – síť kuželu.....	98
30 Průsečíky přímky s kuželem	99
Příklad – průsečíky přímky s kuželem.....	99
Cvičení – průsečíky přímky s kuželem.....	100
31 Koule – zobrazení, řez, průnik s přímkou	101
Příklad – řez koule.....	102
Příklad – průnik přímky a koule.....	103
32 Průnik těles	105
Příklad – průnik hranolů.....	105
Příklad – průnik kuželu a hranolu.....	110

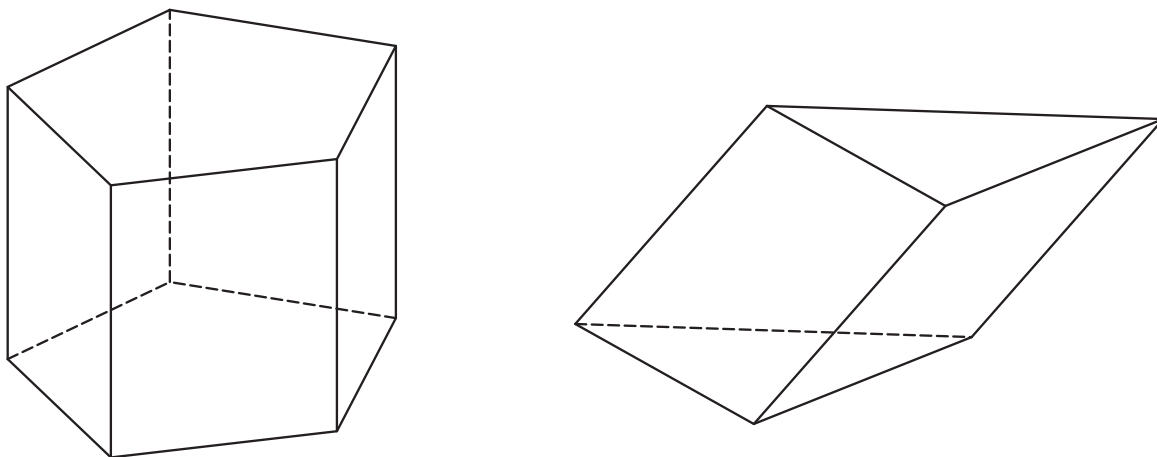
14 ZOBRAZENÍ HRANOLU

Hranol je těleso, které má dvě stěny rovnoběžné, ty se nazývají podstavy. Podstavy jsou shodné a jsou spojené bočními stěnami.

Hrany ležící v podstavě jsou podstavné hrany, hrany v bočních stěnách neležící v podstavě jsou boční hrany.

Pokud jsou boční hrany kolmé na podstavu, jedná se o **kolmý** hranol, v opačném případě se jedná o **kosý** hranol (obr. 14-1).

Jestliže je podstava pravidelný mnohoúhelník a hranol je kolmý, jedná se o pravidelný hranol.

Obr. 14-1

Příklad – kolmý hranol

Sestrojte průměty pravidelného šestibokého hranolu, jehož dolní podstava leží v půdorysně, podstava je dána středem S a vrcholem A a výška hranolu je v .

Řešení:

Sestrojte půdorys podstavy – šestiúhelník, který je dán svým středem a vrcholem.

Pro připomenutí základní konstrukce šestiúhelníka čtete následující:

Šestiúhelník sestojíte například tak, že narýsujete kružnici opsanou danému šestiúhelníku (střed v bodě S_1 a poloměr je $|S_1A_1|$), od bodu A nanesete pomocí kružítka velikost poloměru kružnice po obvodu kružnice – tím získáte další vrcholy šestiúhelníka.

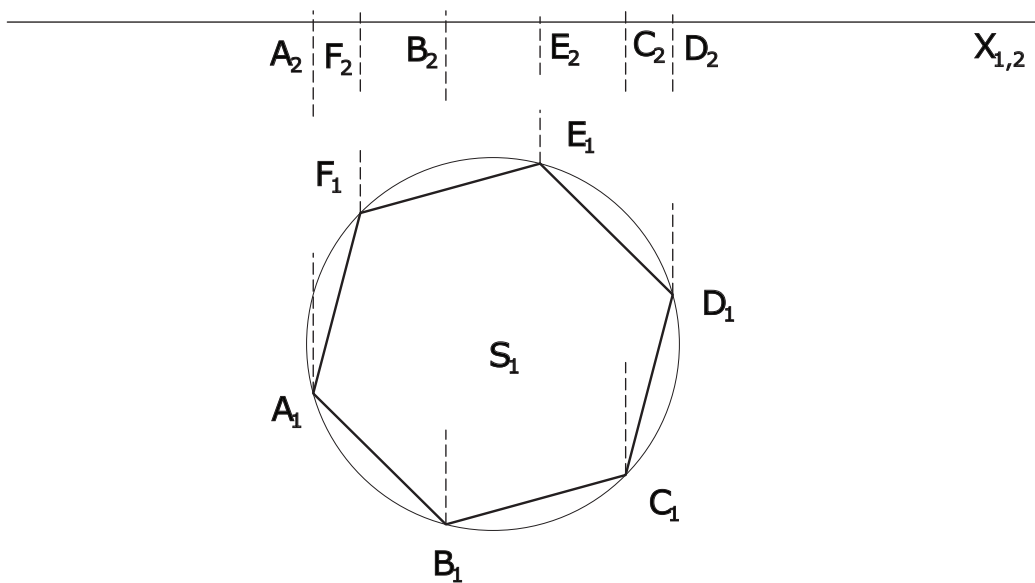
Spojením bodu A_1 až F_1 dostáváte půdorys dolní podstavy hranolu.

Nárýsy těchto bodů leží na příslušných ordinálách a základnici $x_{1,2}$ (celá půdorysna se v nárýsu promítá do základnice) – obr. 14-2.

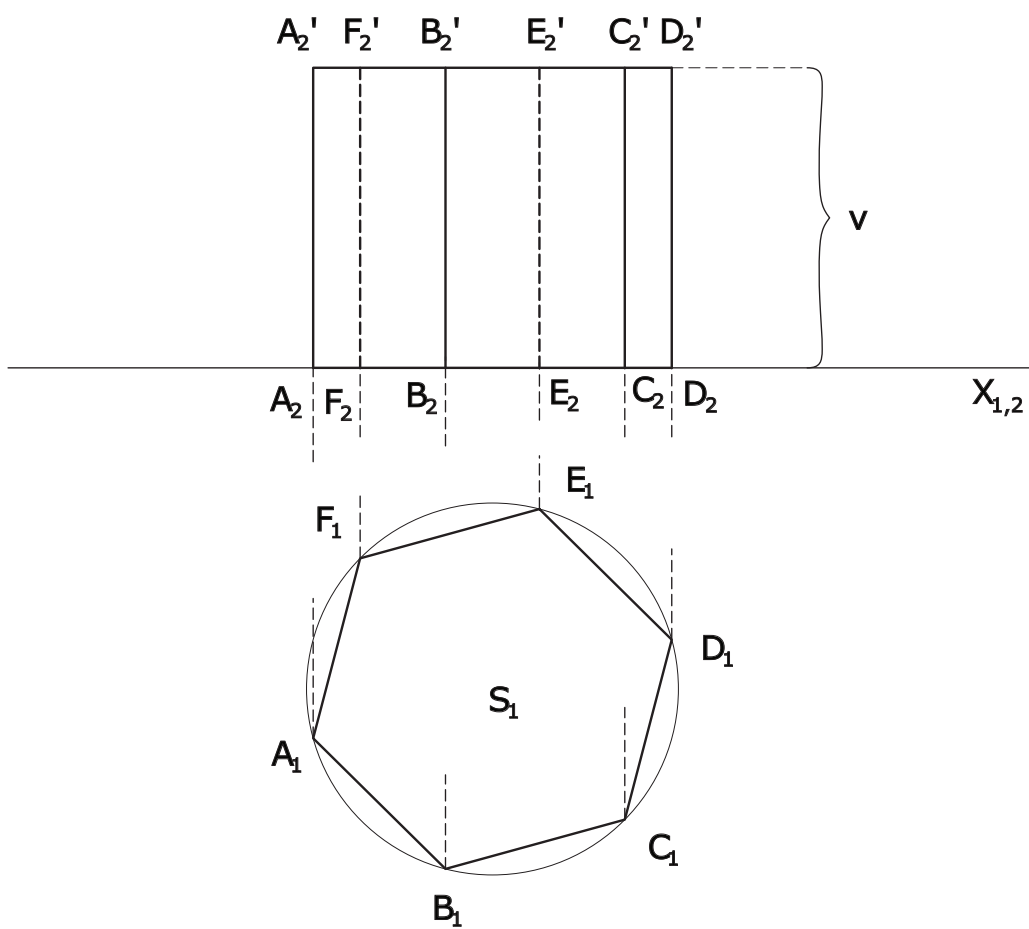
Protože se jedná o kolmý hranol, jsou jeho boční hrany kolmé na půdorysnu, a tudíž se v nárýsu promítají do kolmic k základnici. Vždy procházejí příslušným nárýsem bodu podstavy.

Výška je dána – v , tu naneste na nárýsy bočních hran od základnice. Velikost se v tomto případě nezkrusluje, protože jsou hrany rovnoběžné s nárýsnou. Nanesením výšky v na boční hrany dostanete nárýsy bodů horní podstavy ($A_2'B_2'C_2'D_2'E_2'F_2'$). Horní podstava se v nárýsu promítá do úsečky rovnoběžné se základnicí (obr. 14-3).

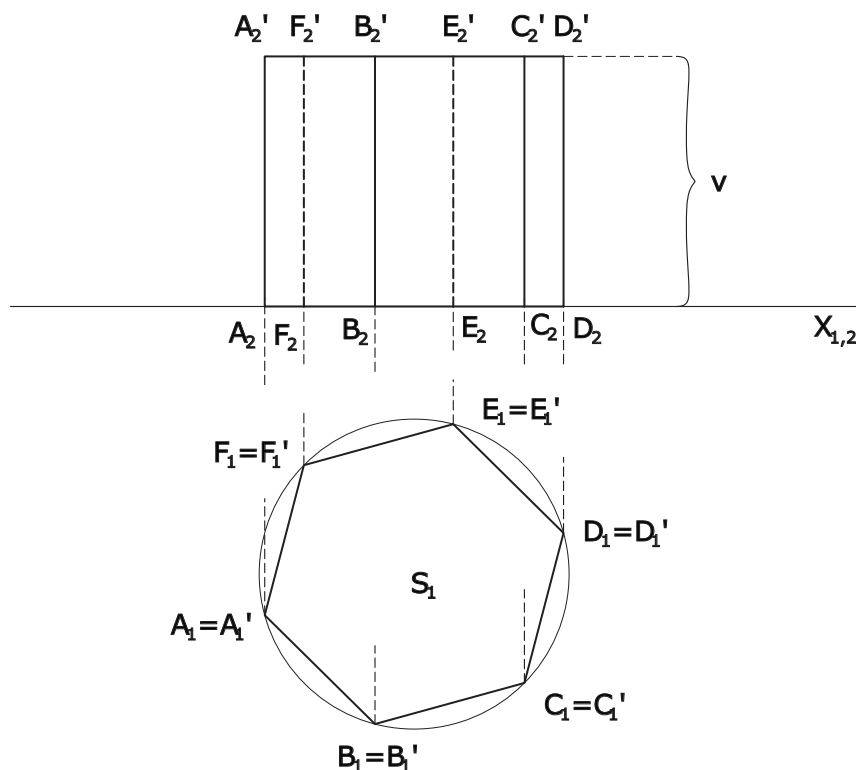
Půdorys horní podstavy ($A_1'B_1'C_1'D_1'E_1'F_1'$) splývá s půdorysem dolní podstavy ($A_1B_1C_1D_1E_1F_1$), protože se jedná o kolmý hranol a podstavy leží nad sebou ve směru promítání (obr. 14-4).

Obr. 14-2

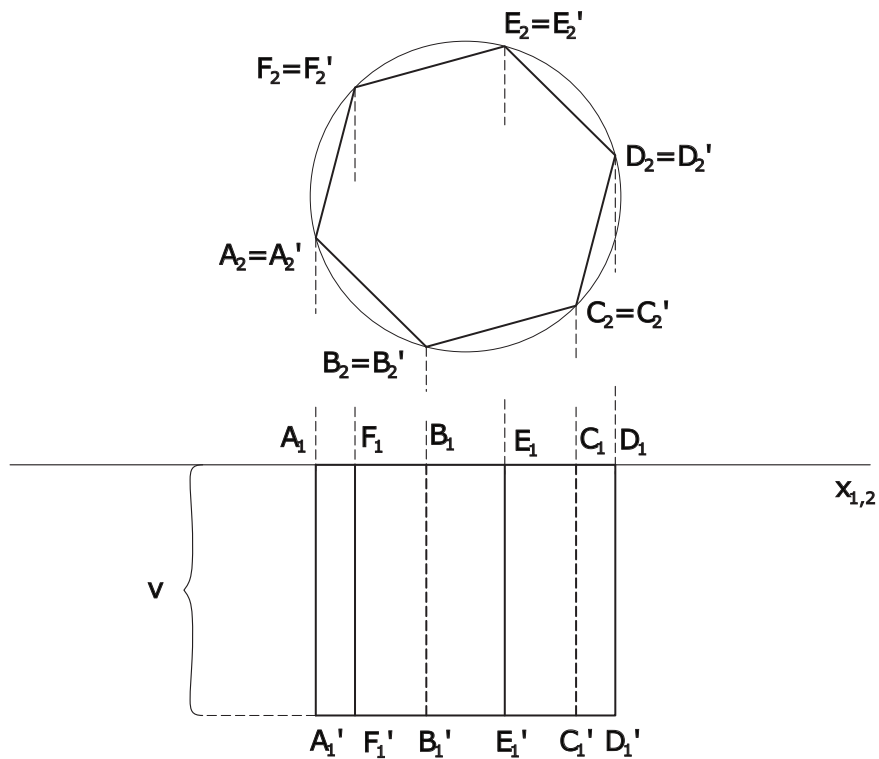
Obr. 14-3

Obr. 14-4

Příklad – pravidelný hranol s podstavou v nárysně

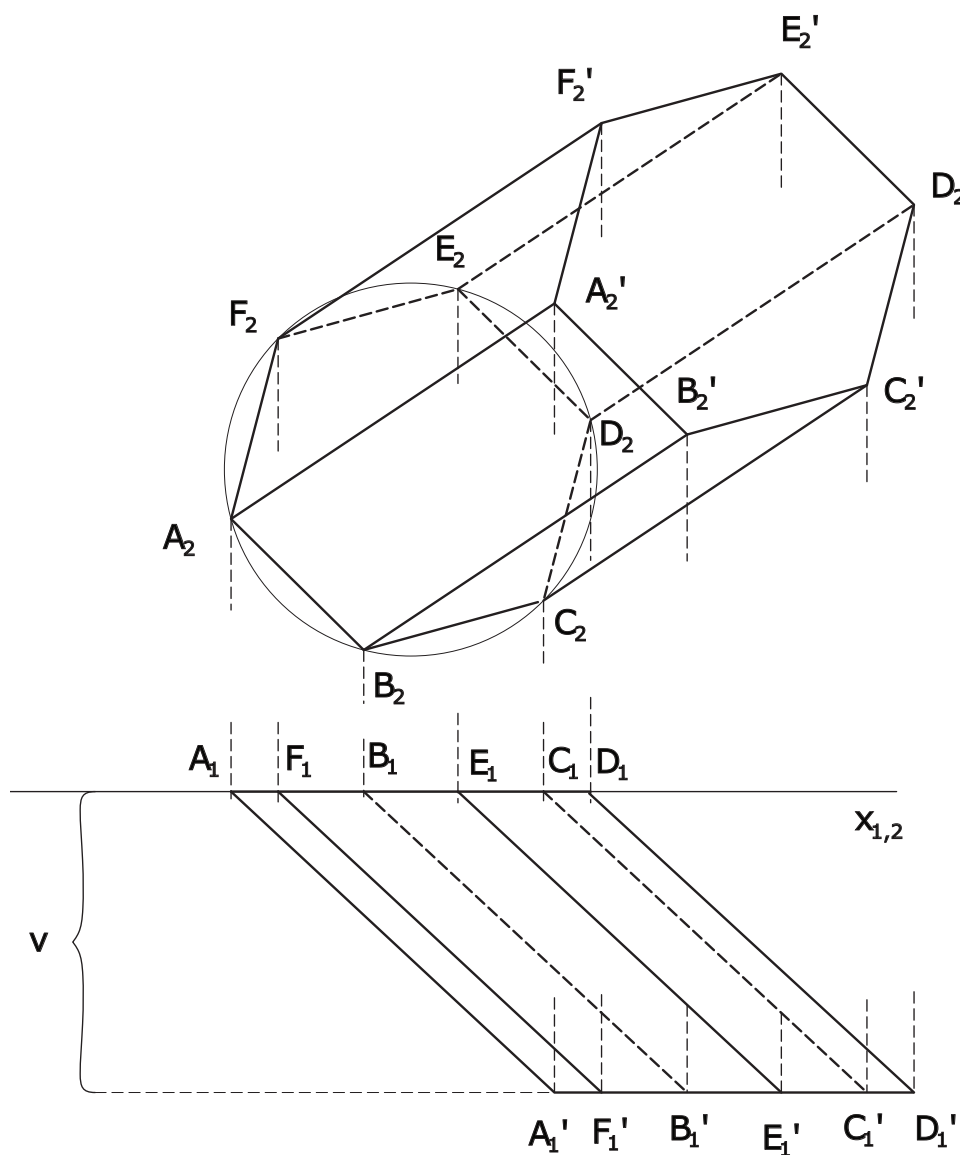
Naprosto obdobným způsobem jako v předchozím příkladu sestrojíte hranol, jehož podstava leží v nárysně. Musíte jen dát pozor na pojmenování a indexování bodů, jinak postupujte analogicky (obr. 14-5).

Obr. 14-5

Příklad – kosý hranol s podstavou v nárysně

Pro představu, jak se zobrazuje kosý hranol s podstavou v nárysně, se podívejte na obr. 14-6. Vše je analogické s předchozími příklady, jen osa hranolu není kolmá na rovinu podstavy.

Obr. 14-6

Příklad – kolmý hranol s podstavou v obecné rovině

Poněkud složitější a konstrukčně náročnější je situace, kdy hranol stojí na obecné rovině. Zde využijete některé základní konstrukce popsané dříve.

Například může jít o čtyřboký hranol, jehož podstavou má být čtverec ležící v zadané rovině, a tento čtverec je například dán svým středem a vrcholem.

Nejprve musíte rovinu, ve které čtverec leží, otočit, v otočení sestrojíte čtverec a afinitou jej vrátit zpět do původního průmětu. Tím získáte zkreslený průmět podstavného čtverce. Druhý průmět čtverce odvodíte pomocí hlavních přímek a ordinál.

Pak budete muset sestrojít boční hrany hranolu, které jsou kolmé na rovinu podstavy. Připomeňte si, jak se konstruují kolmice k rovině!

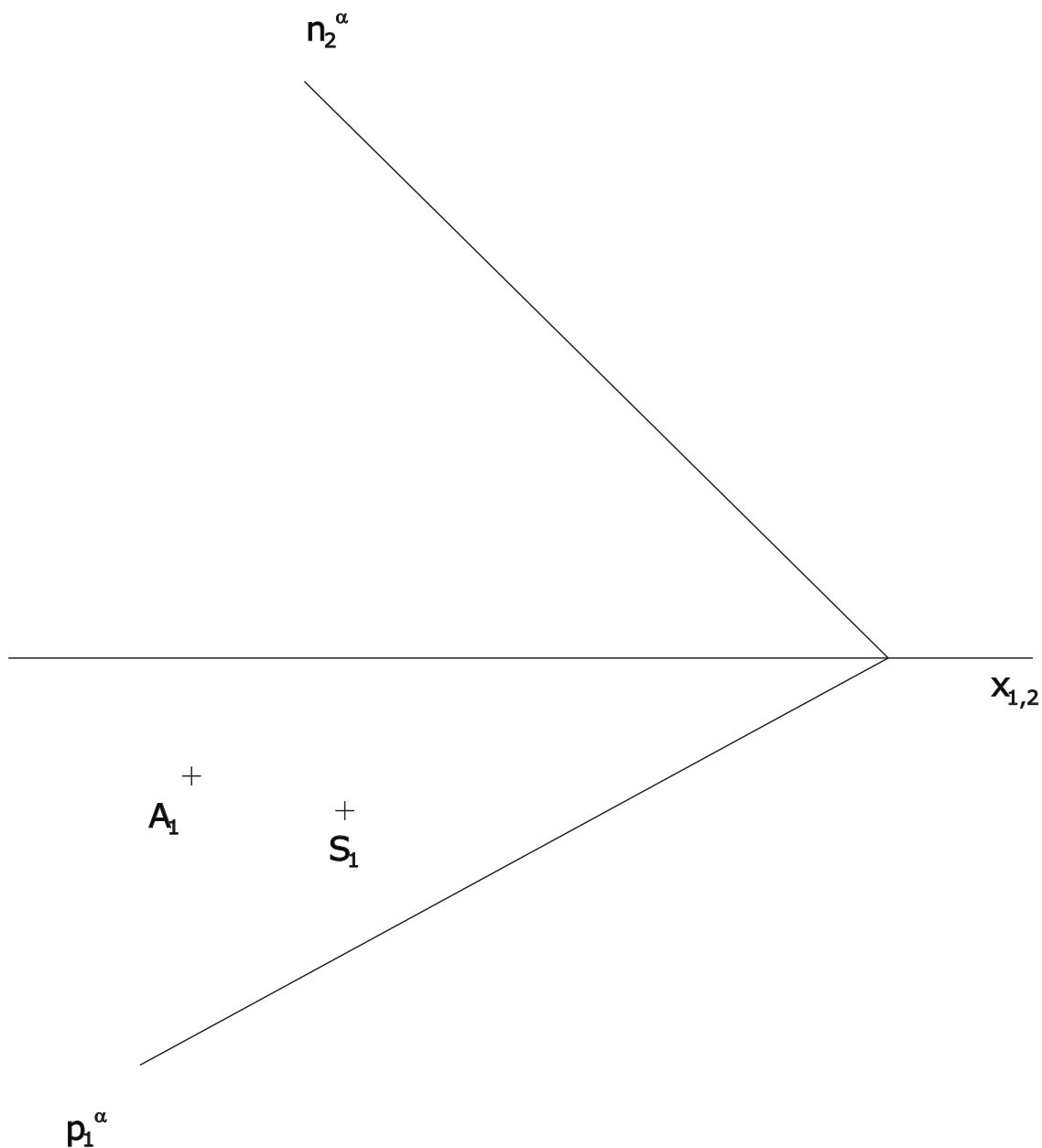
Na tyto kolmice budete muset nanést (stačí na jednu z nich) skutečnou zadanou velikost boční hrany. Abyste to mohli provést, musíte boční hranu sklopit a ve sklopení zadanou výšku nanést. V průmětu se bude délka zkracovat. Také lze využít boční pohled na konstruovaný hranol, kde je výška vidět v nezkrácené podobě (třetí průmět).

Jakmile zjistíte, jak se výška zkrasí, je již vše prakticky hotovo – stejnou zkreslenou výšku naneste i na ostatní boční hrany. Druhý průmět odvodíte pomocí ordinál na příslušné boční hrany.

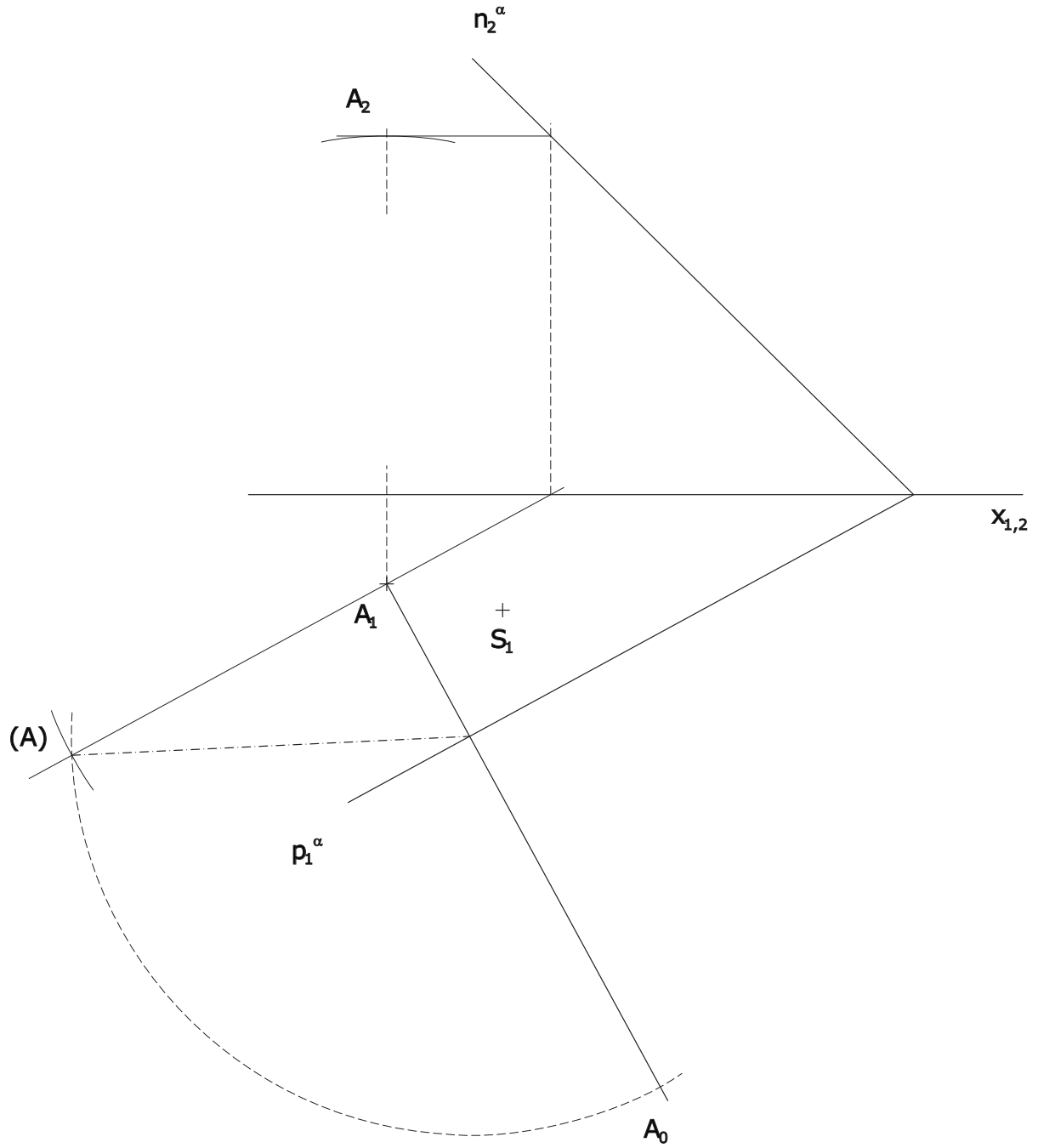
Vidíte sami, že konstrukce takto obecně položeného hranolu sestává v podstatě z otočení roviny, afinity a sklopení úsečky. Všechny tyto úlohy byly již probrány, proto s vynaložením příslušného úsilí a přesnosti byste měli získat správný výsledek.

Pro zopakování je celá konstrukce popsána a podrobněji nakreslena níže.

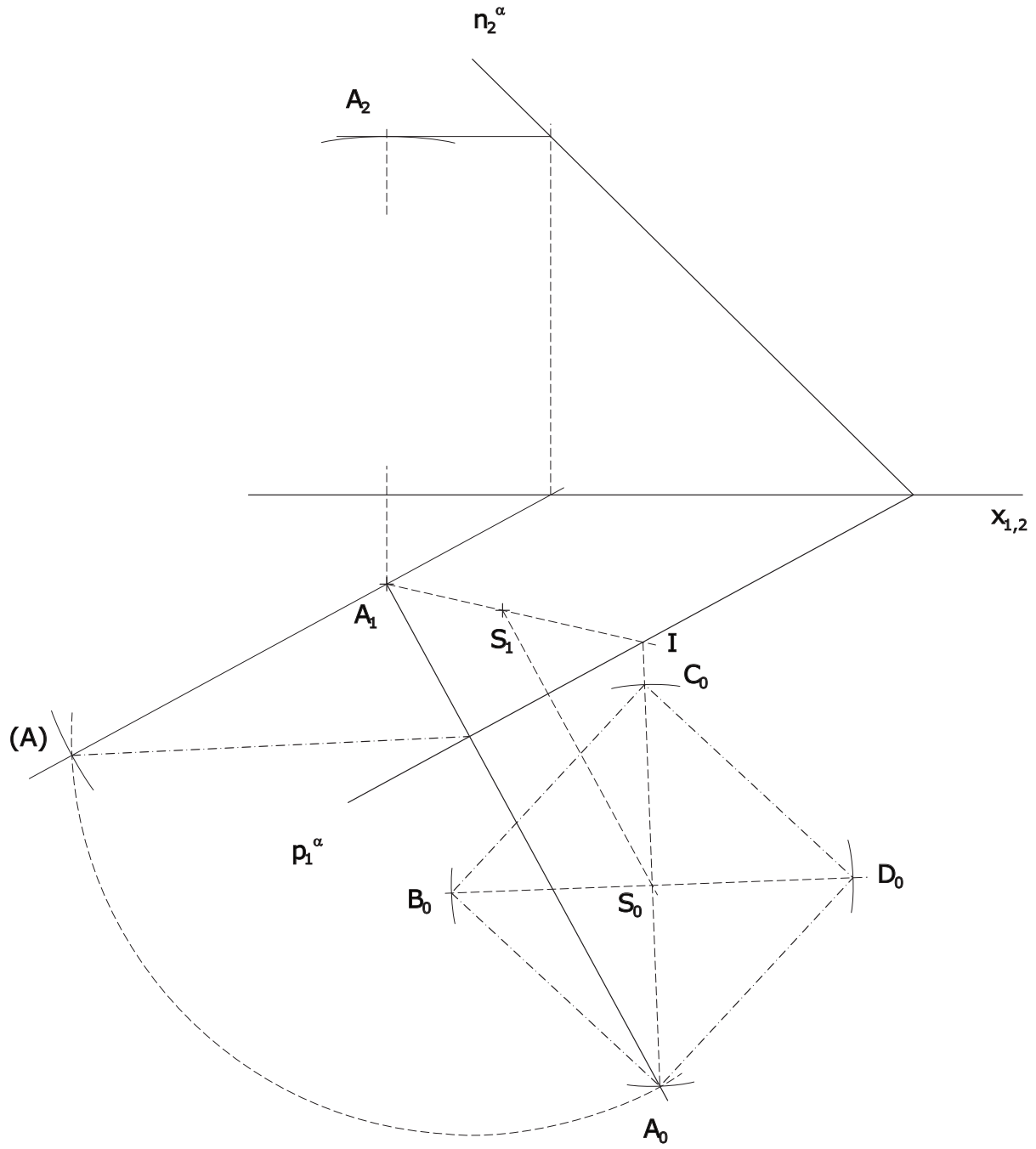
Na obr. 14-7 až obr. 14-10 je konstrukce čtverce ležícího v rovině α . Čtverec je zadán středem **S** a vrcholem **A**. Rovina se otočí kolem své půdorysné stopy do půdorysny a v otočení se sestrojí čtverec. Afinitou se vrátí do půdorysu. Pomocí hlavních přímek roviny se dohledají nárysy vrcholů čtverce.

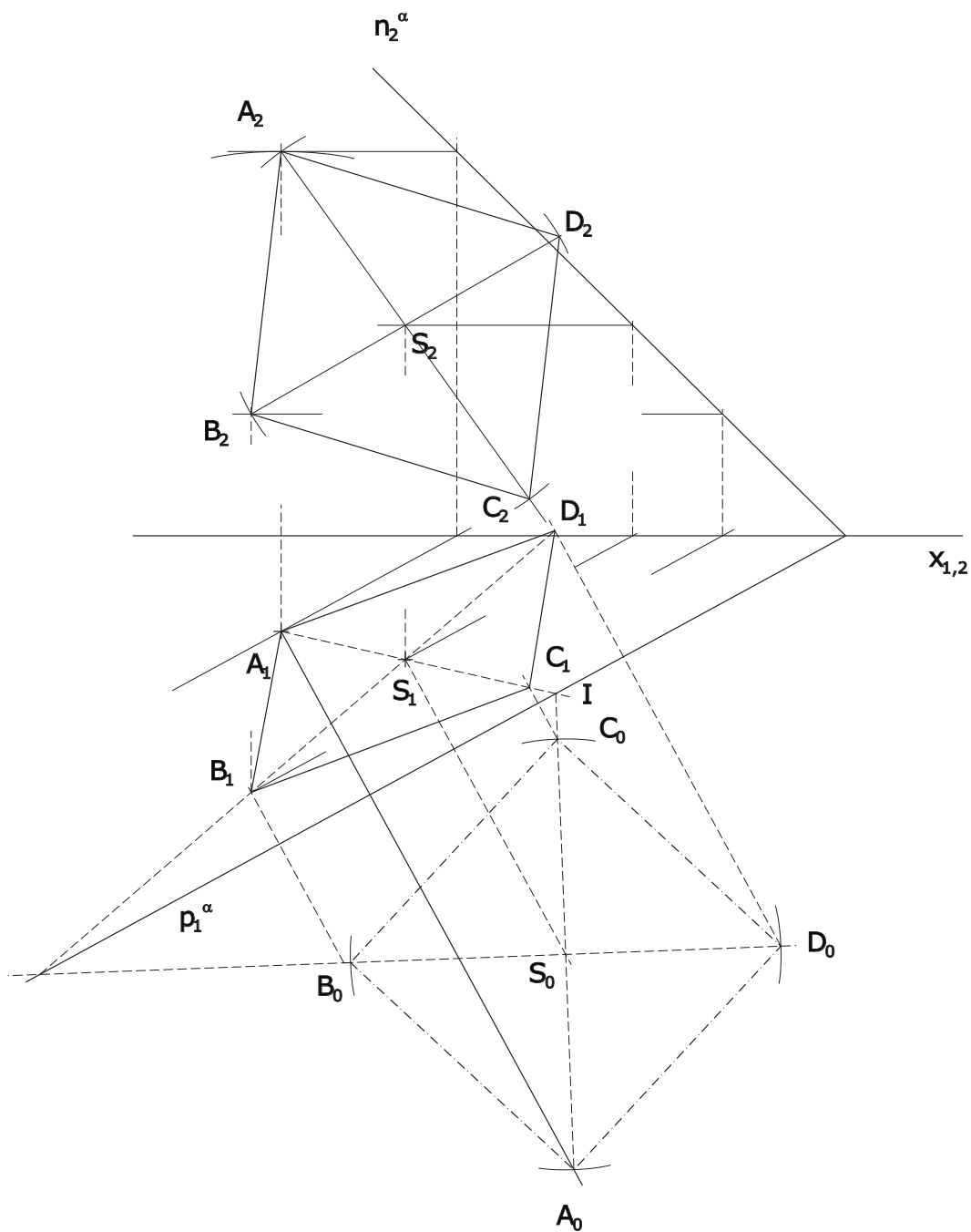
Obr. 14-7

Obr. 14-8

Obr. 14-9

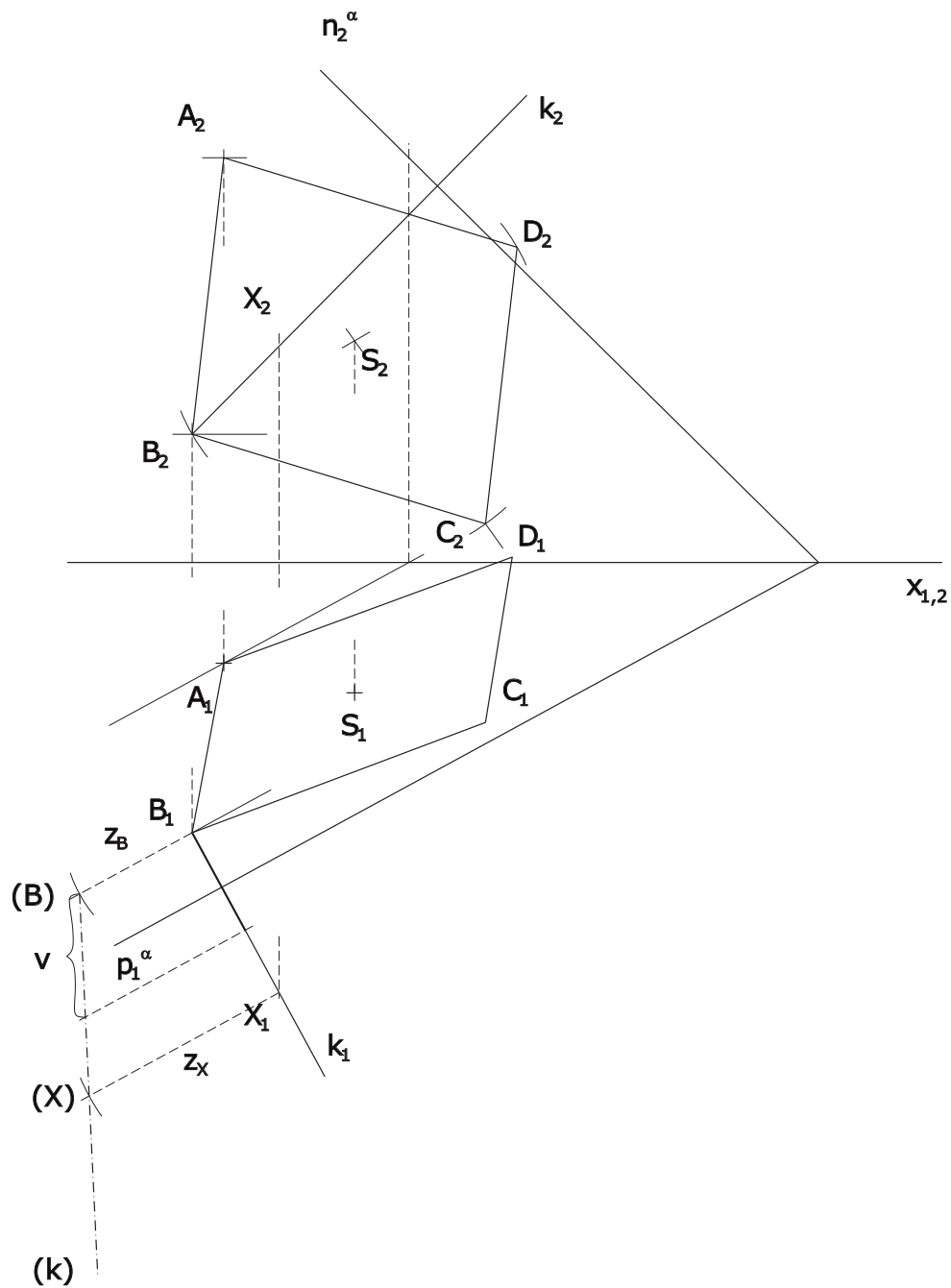
Obr. 14-10

Nyní je již sestrojena dolní podstava hranolu. Dále budou konstruovány boční hrany hranolu. Protože jde o hranol kolmý, jsou boční hrany kolmice k rovině podstavy, tj. k rovině α .

Sestrojte kolmici $\mathbf{k}$ například bodem $\mathbf{B}$. V nárysu i půdorysu se zobrazuje jako přímka kolmá ke stopám.

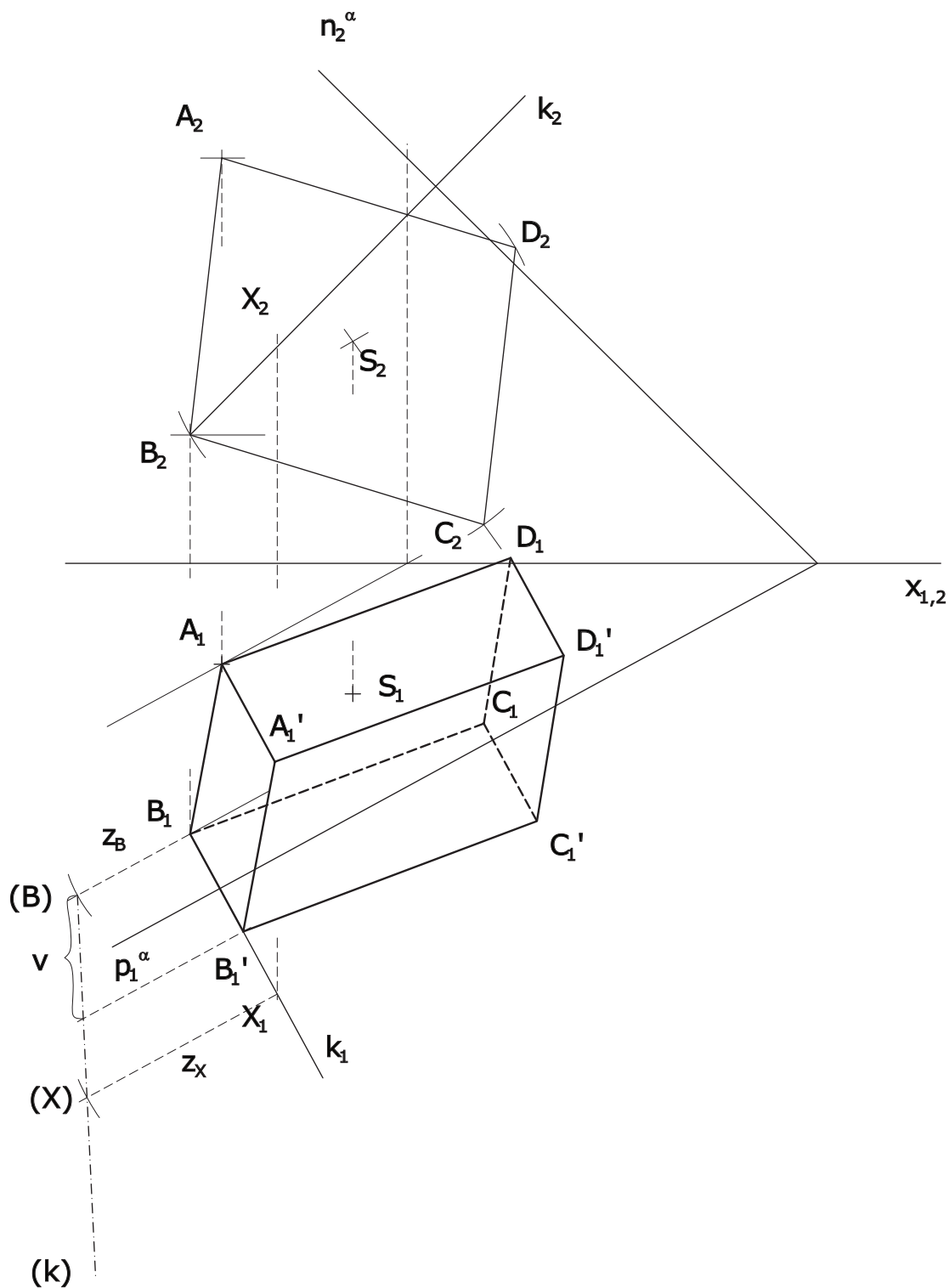
Na kolmici zvolte kromě bodu $\mathbf{B}$ ještě jeden bod, označte ho například $\mathbf{X}$. Jestliže máte na přímce určeny dva body, umíte zjistit z nárysu jejich **z-ové** souřadnice a ty použít pro sklopení přímky do půdorysu.

Ve sklopení naneste skutečnou výšku v , a její zkreslenou velikost v půdorysu odvodíte pomocí rovnoběžky s půdorysnou stopou (obr. 14-11).

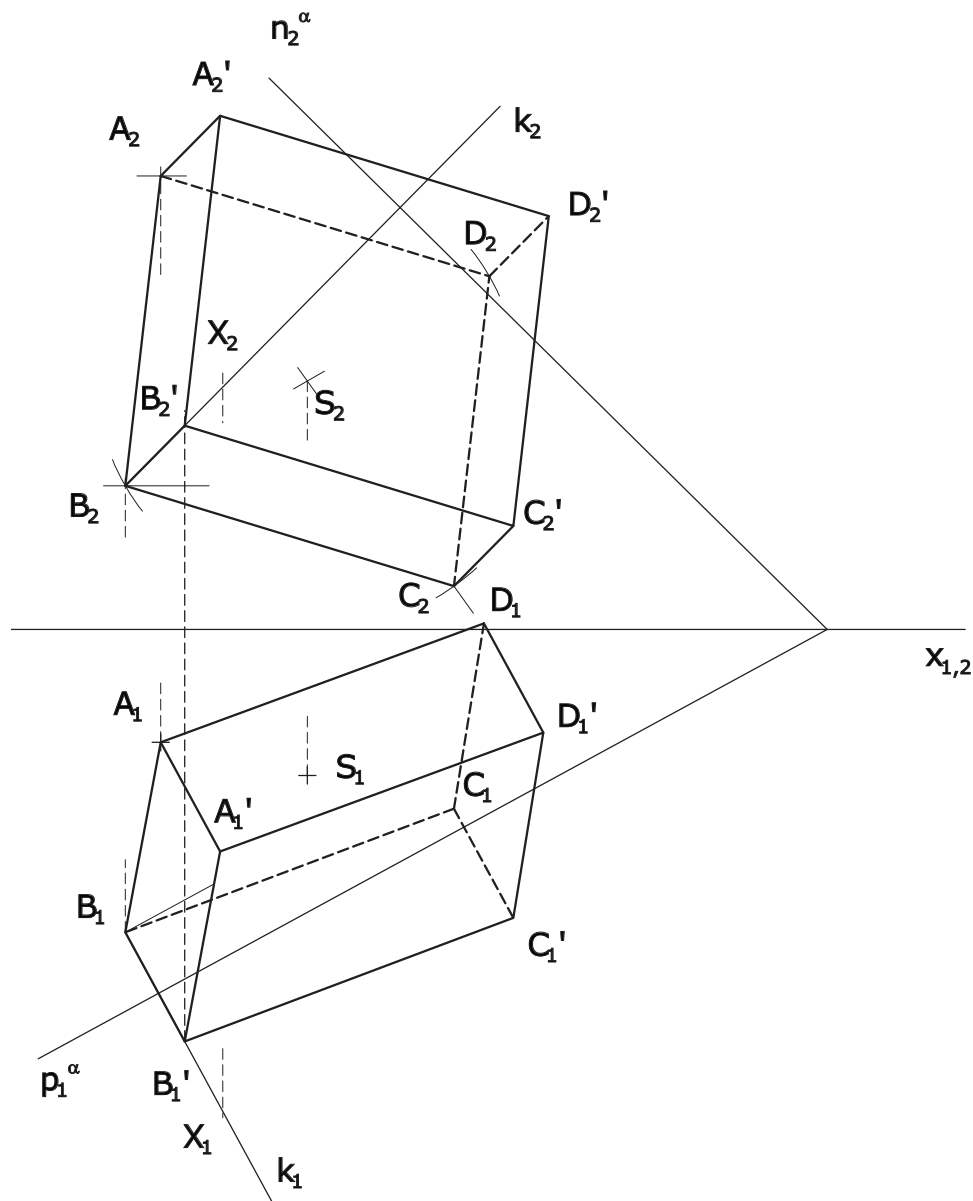
Obr. 14-11

Zkreslenou výšku nanesete i na ostatní boční hrany v půdorysu (kolmice k půdorysné stopě) – obr. 14-12. Tím získáte umístění vrcholů horní podstavy – body A_1' až D_1' . Můžete sestrojít půdorys hranolu.

Obr. 14-12

Nyní pro narýsování nárysu hranolu zbývá zjistit, jak se zakreslí výška hranolu v nárysu. Stačí vést bodem B_1' ordinálu a najít nárys bodu B_2' na příslušné kolmici k . Body C_2' , D_2' a A_2' najdete tak, že nanesete zkreslenou výšku v nárysu i na ostatní kolmice (boční hrany) procházející body A_2' , C_2' a D_2' (obr. 14-13).

Obr. 14-13

Cvičení – sestrojení hranolu

- Sestrojte pravidelný šestiboký hranol s dolní podstavou v půdorysně a výškou **4 cm**. Dolní podstava je dána protilehlými vrcholy $A[0; 4; 0]$ a $D[2; 6; 0]$.
- Sestrojte kosý trojboký hranol, jehož zadní podstava leží v nárysně a je tvořena rovnostranným trojúhelníkem ABC . $A[0; 0; 1]$, $B[3; 0; 1]$, C má kladnou **z-ovou** souřadnici. Vrchol přední podstavy C' má souřadnice $C'[6; 4; 6]$.
- Sestrojte kolmý čtyřboký hranol, který má výšku **8 cm**, dolní podstava leží v rovině $\alpha(-5; 8; 2)$ a je jí obdélník, který je dán vrcholy $A[-1; 1; ?]$, $B[-2; 2; ?]$, C je dán vlastností, že **y-ová** souřadnice bodu C je větší než **y-ová** souřadnice bodu B a délka strany BC je dvojnásobná než délka strany AB (pozor na zakreslení velikostí úseček ležících v rovině – musíte nejprve rovinu otočit a obdélník sestrojít v otočení).